

Lynavleder for norske selskap?

Den eneste internasjonale mekanismen for å vurdere om norske flernasjonale selskaper medvirker til miljøødeleggelser og brudd på menneskerettighetene, står i fare for å bli en lynavleder for kritikk.

JAN THOMAS ODEGARD
NORGES NATURVERNFORBUND

ATLE HØIE
FELLESFORBUNDET

GUNHILD ØRSTAVIK
FORUM FOR UTVIKLING OG MILJØ

Samfunnsansvar. «Name og shame» – navngi og heng ut de verste selskapene innen norsk næringsliv! Det var regjeringens oppfordring til media og sivilsamfunn da tre departementer orienterte om sin politikk for næringslivets samfunnsansvar i vinter. Regjeringen har i likhet med andre OECD-land, et eget organ for å behandle klager mot flernasjonale selskaper for medvirking til menneskerettighetsbrudd og miljøødeleggelser. Det nasjonale kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap ligger i Utenriksdepartementets seksjon for næringsfremme og verdiskapning. De øvrige medlemmene er Nærings og Handelsdepartementet (NHD), LO og Næringslivets Hovedorganisasjon.

Så langt har alle klagesakene som har vært behandlet i Norge, vært fremmet av fagbevegelsen og frivillige organisasjoner. Det siste halve året har Fellesforbundet innklaget Kongsberg Automotive, for bruk av ulovlig innleid arbeidskraft under en lockout hos et heleid datterselskap i USA. Norges Naturvernforbund og Forum for Utvikling og Miljø står bak den siste klagen som er rettet mot lakseoppdrettsgiganten Cermaq for ulovlige arbeidsforhold og uansvarlig miljøpraksis primært i Chile og Canada. Noen av våre påstander om ulovlige arbeidsforhold ble bekreftet av en chilensk domsstol da Cermaq nylig ble dømt for å ha sparket 15 gravide arbeidere ved sine anlegg i Chile.

I midten av juni møttes alle de 38 nasjonale kontaktpunktene i OECDs hovedkvarter i Paris for å utveksle erfaringer og muligheter for å styrke arbeidet mot et mer samfunnsansvarlig næringsliv. Et av teamene som ble diskutert, var behovet for en oppdatering av retningslinjene for å gjøre dem til en effektiv og forutsigbar mekanisme. I denne sammenhengen må en se

på hvordan de enkelte kontaktpunktene anvender retningslinjene og klageordningen på nasjonalt nivå.

Vi har noen anbefalinger og advarsler til det norske kontaktpunktet basert på de erfaringene vi har gjort etter at regjeringen inviterte oss til å bruke det mer aktivt.

Sprikende praksis.

Klagen mot Kongsberg Automotive og Cermaq er begge rettet mot børsnoterte, norske, flernasjonale selskaper med hovedkontor i Norge. Til tross for at både vi som klagere og innklagete befinner oss i Norge, ønsket likevel det norske kontaktpunktets flertall å overføre saken, mens mindretallet, LOs representant, ønsket å behandle sakene i Norge nettopp på grunn av morselskapets ansvar. Kontaktpunktets flertall begrunner sin beslutning med en generell prosedyreregulering om at klagen i utgangspunktet skal behandles der de påståtte bruddene har forekommet. Dette er imidlertid ikke noe påbud.

I klagen mot Cermaq har vi uttrykkelig skrevet at denne er rettet til det norske morselskapet Cermaq ASA fordi det ikke har satt i verk overordnede tiltak for å løse problemer som har relevans for alle land selskapene opererer i. Det understrekes videre at selv om klagen tar utgangspunkt i konkrete forhold i Chile og Canada, må det gjøres en totalvurdering av konsernet og den strategiske tenkningen som gjøres i Norge.

Kontaktpunktets framgangsmåte og argumentasjon er i klagen mot Cermaq diametralt motsatt av den som ble brukt av det samme kontaktpunktet da Nordea i 2006 ble innklaget både i Sverige og Norge, for forhold som fant sted i Argentina. Den gangen begrunnet kontaktpunktet beslutningen om at klagen skulle behandles i det svenske kontaktpunktet framfor det norske, nettopp med at hovedkontoret ligger i Stockholm. Også i klagesaken mot Aker Kværner i 2005, ble handlingene foretatt i det norske kontaktpunktet, selv om forholdene selskapet ble innklaget for fant sted på Guantanamo-basen. Den gangen var det ikke noe forsøk på å overføre saken til det amerikanske kontaktpunktet, selv om det var et amerikansk datterselskap som hadde kontrakten på basen.

Den gangen var det ikke noe forsøk på å overføre saken til det amerikanske kontaktpunktet, selv om det var et amerikansk datterselskap som hadde kontrakten på basen.

Moderselskapet må ansvarliggjøres.

Vårt inntrykk er at det har skjedd en endring de siste par årene i retning av å skyve ansva-

En slik røre av til dels motstridende roller og oppgaver ville i de fleste andre sammenhenger være utenkelig.

ANSVARSKRIVELSE?: Norges Naturvernforbund og Forum for Utvikling og Miljø klaget den statseide lakseoppdrettsgiganten Cermaq inn for OECDs kontaktpunkt i Norge for ulovlige arbeidsforhold og uansvarlig miljøpraksis i Chile og Canada. Selv om klagen var rettet mot det norske morselskapet Cermaq ASA, vil saken trolig bli overført til det chilenske og det canadiske kontaktpunktet. «Vårt inntrykk er at det har skjedd en endring de siste par årene i retning av å skyve ansvaret fra seg for å unngå behandling av klager mot norske selskap i Norge», skriver kronikkforfatterne. FOTO: FRANCISCO NEGRONI, AFP/SCANPIX

ret fra seg for å unngå behandling av klager mot norske selskap i Norge. For å oppnå dette, velger kontaktpunktet den til enhver tid mest hensiktsmessige begrunnelsen. Uviljen mot å realitetsbehandle klager i Norge kan skyldes flere forhold. Et er at selskapene selv ønsker det, fordi det skaper mindre negativ oppmerksomhet når en slik klage behandles langt unna hovedkontorene.

Vilkårligheten og ansvarsfraskrivelsen fra det norske kontaktpunktet svekker den generelle tilliten til mekanismen. Det er liten grunn for våre organisasjoner til å bruke store ressurser på å forberede klagesaker dersom vi senere stenges ute fra prosessen og ikke selv får legge fram egen dokumentasjon og begrunne våre ankepunkter. Like meningsløst synes det dersom prosessen ikke involverer selskapets ledelse og gjennom det kan bidra til å skape gjennomgripende endringer. Da vil klageordningen undergrave sin berettigelse.

Heldigvis går andre nasjoners kontaktpunkt i en annen retning enn det norske. Under møtet mellom kontaktpunktene i Paris, la det nederlandske kontaktpunktet fram en rapport som nettopp understreker betydningen av å involvere morselskapet dersom mekanismen skal fungere etter hensikten, som er å skape positive endringer i selskapets virksomhet. Dette er i tråd med rådene fra FN's spesialrepresentant for menneskerettigheter og næringsliv, John Ruggie, som også understreker hvor viktig det er å ansvarliggjøre konsernledelsen ved hovedkontorene. Eller som næringslivets egne representanter ofte sier, samfunnsansvaret må inn som en del av kjernevirksomheten.

Bindinger til næringslivet.

Kontaktpunktet må være uavhengig, balansert og faglig kompetent dersom det skal ha tillit.

Det norske kontaktpunktet ble for et par år siden flyttet fra uten-

riksdepartementets seksjon for menneskerettigheter til seksjon for næringsfremme og verdiskaping. Det er gjentatte ganger advart mot at kontaktpunktet da mistet faglig tyngde innen menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og miljø. Utviklingen i kontaktpunktet tyder på at det mangler den nødvendige distansen og uavhengigheten til aktørene som innklages, og at det kvier seg for å ta tak i de problematiske sidene ved selskaper de ellers har som oppgave å promotere i ulike sammenhenger.

Hvis vi tar det statseide Cermaq som eksempel, har UD's seksjon for næringsfremme en opplagt oppgave når det gjelder å legge til rette for å åpne nye markeder og produksjonsland, slik at selskapet fortsatt kan være verdensledende innenfor lakseoppdrett. Nærings- og handelsdepartementet representerer den største aksjeeieren i selskapet og NHO representerer næringsinteressene. Det er lett å forestille seg at fagbevegelsens representant i klagesaker som innbefatter påstander om elendige arbeidsforhold, blir stående alene.

En slik røre av til dels motstridende roller og oppgaver ville i de fleste andre sammenhenger være utenkelig. Kontaktpunktene har i utgangspunktet lite å bite fra seg med. De kan ikke kreve innsyn i sentrale dokumenter, ilegge erstatningsansvar eller andre former for sanksjoner. Saksbehandlingen og ansvarsfraskrivelsen hos det norske kontaktpunktet det siste året er urovekkende. Det gir inntrykk av å være et organ med alt for sterke bindinger til norsk næringsliv, og som i stedet for å gå inn i en åpen drøfting av kritikk mot norske, flernasjonale bedrifter for å skape nødvendige endringer, fungerer som en lynavleder.

Det er omtrent stikk motsatt av intensjonen med hele ordningen, og oppfordringen om å navngi verstingene som ble gitt av regjeringen tidligere i år. Eller hva sier de ansvarlige statsrådene Jonas Gahr Støre, Erik Solheim og Sylvia Brustad? ■